

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології і педагогіки
Педагогічний факультет
Кафедра теорії і методики виховання

ІННОВАТИКА У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ

Часопис кафедри

Випуск 4

Рівне – 2014

УДК 37:005.591.6

ББК 74.20

I – 66

Інноватика у навчанні та вихованні. Часопис кафедри.
Випуск 4 / Упор. Петренко О.Б., Гринькова Н.М. – Рівне: РДГУ,
2014. – 120 с.

Рецензенти:

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології та психотерапії
Рівненського державного гуманітарного університету;

Ящук І. В., професор, доктор педагогічних наук,
професор, декан факультету початкової освіти і філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Сейко Н. А., доктор педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи Житомирського державного
університету ім. І. Франка, зав. кафедри соціальної педагогіки та
педагогічної майстерності

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 9 від 25 квітня 2014 року).

ЗМІСТ

Передмова	3
<i>Вознюк Г.Ф.</i> Громадянське виховання учнівської молоді у Дубенському районі	4
<i>Болгар О.М.</i> Формування іміджу майбутнього вчителя в процесі вивчення педагогічних дисциплін у професійному навчальному закладі	8
<i>Глова І.В.</i> Роль сім'ї у соціалізації і формуванні особистості молодшого школяра	19
<i>Гринда І.П.</i> Гендерне виховання молодших школярів: теоретичний та практичний аспекти	24
<i>Гуляш І.М.</i> Особливості формування екологічної культури учнів молодшого шкільного віку	33
<i>Дубенська В.В.</i> Організаційно-педагогічні умови морального виховання учнів початкових класів у процесі взаємодії школи та сім'ї	38
<i>Король В.В.</i> Ідеї В.О. Сухомлинського про формування почуття відповідальності в учнів початкових класів	52
<i>Максимчук М.Є.</i> Роль засобів мережі інтернет у моральному вихованні учнів початкових класів	58
<i>Останчук А.Г.</i> Проблеми соціалізації ліворуких дітей в освітньому середовищі	65
<i>Прокopcук Н.П.</i> Морально-етичне виховання молодших школярів засобами народної педагогіки	73
<i>Рибчинська К.О.</i> Організація трудового виховання школярів у мікрорайоні школи	80

<i>Сацюк Я.В.</i> Соціальний статус як чинник виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці	86
<i>Смосюк А.О.</i> Організаційно-педагогічне забезпечення процесу громадянського виховання молодших школярів	94
<i>Сокогутун С.А.</i> Соціалізація підростаючого покоління як соціально-педагогічна проблема	102
<i>Шварц Н.В.</i> Формування безпечної поведінки в дітей молодшого шкільного віку в інтернет просторі	109
<i>Шумська О.О.</i> Ноосферна освіта в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського	114

8. Ткач О. А. Деякі аспекти характеристики типових конфліктів у студентському середовищі / О. А. Ткач // Психологія. Зб. наук. праць. Вип. 2 (9), Ч.ІІ. – Київ, 2000. – С. 228–231.
9. Хасан Б. И. Конструктивная психология конфликта / Б. И. Хасан. – СПб.: Питер, 2003. – 250 с.

***Аннотация.** В статье проанализирована роль социального статуса в возникновении межличностных конфликтов в юношеском возрасте, рассмотрены особенности проведенного исследования, представлены соответствующие обобщения.*

***Ключевые слова:** межличностные конфликты, юношеский возраст, социальный статус, социометрия.*

***Annotation.** In article the role of the social status in occurrence of interpersonal conflicts at youthful age is analysed, features of the conducted research are considered, corresponding generalizations are represented.*

***Keywords:** interpersonal conflicts, youthful age, the social status, sociometry.*

УДК 373.3.017.4

СМОСЮК А.О., бакалавр
педагогічного факультету, група ПП-42,
Науковий керівник: **Т.С.Ціпан**,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики виховання
Рівненського державного гуманітарного
університету

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

***Резюме.** У статті обґрунтовуються методологічні підходи, принципи, методи та форми роботи щодо громадянського виховання молодших школярів.*

***Ключові слова:** громадянське виховання, методологічні підходи, принципи виховання, зміст, форми та методи виховання.*

Постановка проблеми. Проблема громадянського виховання молодого покоління, яке є стратегічним ресурсом суспільства, – одна з найважливіших в українському суспільстві. Її значущість обумовлена прискоренням соціально-економічного розвитку України, розширенням можливостей політичного і суспільного вибору, що викликає необхідність підвищення готовності громадян до такого вибору і підтверджується низкою нормативних документів у галузі освіти й виховання: Конституцією України, Законами України „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, „Про громадянство України”, „Про молодіжні та дитячі громадські організації”, Концепцією громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепцією громадянської освіти в Україні, Концепцією національно-патріотичного виховання молоді тощо.

Аналіз сучасної наукової психолого-педагогічної літератури щодо проблеми громадянського виховання молодого покоління засвідчує про наявність низки праць, у яких розглядаються теоретико-методичні, психолого-педагогічні основи громадянського виховання (І. Бех, М. Боришевський, П. Вербицька, Л. Снігур та інші); інноваційні технології та інноваційні форми організації громадянського виховання старшокласників у позакласній роботі (Т. Дем'янюк, Ю. Завалевський, П. Кендзьор, Л. Рехрета та інші); формування громадянських якостей в учнівській молоді (І. Кецик, Н. Косарева, О. Сухомлинська та інші).

Виклад основного матеріалу. Відповідно до завдань дослідно-експериментальної роботи, з метою формування в молодших школярів громадянської вихованості, ми розробили організаційно-педагогічне забезпечення процесу громадянського виховання, яке, згідно позиції В. Ігнатової [8, с. 34], є педагогічною системою, яка включає сукупність чинників, умов і засобів його організації і реалізації шляхом використання спеціальних педагогічних форм, методів і прийомів з урахуванням критеріїв ефективності їх реалізації.

Оскільки громадянське виховання ми розуміємо як цілеспрямований процес формування громадянськості як риси особистості, яка характеризується усвідомленням своїх прав і обов'язків у ставленні до держави, інших людей, себе, світу природи, і виявленням постійної турботи про них, що проявляється в конкретних суспільно корисних вчинках і діях, то при визначенні мети і завдань громадянського виховання ми виходили з того, що вони зумовлені українським суспільством, його вимогами до особистості, яка формується.

Мета громадянського виховання полягає у формуванні громадянської вихованості молодших школярів, що сприяє забезпеченню їх успішного становлення й самореалізації як громадян демократичного суспільства. Завдання: оволодіння молодшими школярами знаннями про державу, її громадян, способи їх життєдіяльності і взаємодії у суспільстві, формування загальнолюдських і громадянських почуттів, набуття практичних навиків громадянської поведінки у суспільстві, що виражається у суспільно корисній, соціально значущій діяльності задля держави, інших людей, природи, самих себе.

Складниками структурно-функціональної моделі оптимізації процесу громадянського виховання підлітків є методологічні підходи. Кожний підхід у дослідженні відіграє роль загальнонаукової основи, теоретико-методологічної орієнтованої тактики [3, с.78].

Враховуючи теоретичні й практичні напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених, пріоритетними у процесі дослідно-експериментальної роботи ми визначили системний (К. Абульханова-Славська [1]), особистісно орієнтований (І. Бех [5]), діяльнісний (І. Бех [5], культурологічний (Є. Бондаревська [6]) підходи, які спрямовані на особистість, як на активного суб'єкта виховання.

Системний підхід, як загальнонауковий метод аналізу усіх чинників, які впливають на явище, що вивчається, ми визначаємо як основний у процесі громадянського виховання молодших школярів [1]. Системність дозволяє вирізнити й забезпечити повноту компонентів, необхідних для досягнення цілей; виявити взаємозв'язок і залежність між компонентами, оскільки саме вони перетворюють сукупність компонентів у

систему; визначити системотворчу ознаку (або основу), необхідну для об'єднання компонентів у систему. Як відомо, у системи з'являється новий якісний стан, у нашому випадку – це підвищення рівня громадянської вихованості молодших школярів.

В основі *особистісно орієнтованого підходу* уявлення про те, що формування молодшого школяра як особистості відбувається через реалізацію внутрішніх його ресурсів, через особистісно значущу діяльність при врахуванні його індивідуальних особливостей, самотутності, самоцінності, його розвитку як індивіда із набутим особистим життєвим досвідом [5]. Особистісно орієнтований підхід передбачає всебічний розвиток особистості у процесі виховання, забезпечення творчого перетворення знань підлітків про український народ, державу, формування громадянських ставлень до самого себе, інших, суспільства, держави, природи.

Діяльнісний підхід розглядається у дослідженні як засіб становлення і розвитку особистості як громадянина; він орієнтує на надання допомоги підлітку у його становленні як суб'єкта своєї життєдіяльності [5]. Молодший школяр спочатку знаходиться в позиції суб'єкта діяльності і суб'єкта власного життя. Формування суб'єктності молодшого школяра полягає в тому, що він, виконуючи той чи інший вид діяльності, творчо перетворює цю діяльність внаслідок внутрішньої потреби, яка виходить із усвідомленої необхідності даної дії, з переконання у її істинності, цінності, значущості для суспільства, для близьких. Зміст діяльнісного підходу, його засоби й методи структуруються таким чином, щоб молодший школяр міг вільно й самостійно вибрати види й форми виховної діяльності.

Реалізація вищезазначених підходів здійснюється у взаємозв'язку із *культурологічним підходом* [2]), який полягає у побудові виховного процесу з урахуванням культурної спадщини українського народу, його норм і цінностей, домінування культурозначущої взаємодії між суб'єктами виховного процесу. Культурологічний підхід формує толерантне ставлення до культур інших народів, які проживають на території України, забезпечує розуміння й повагу культурного розмаїття, допомагає зрозуміти інші світоглядні позиції. Він передбачає виховання

особистості на загальнолюдських цінностях і будується з урахуванням особливостей різних видів культур, сприяє вирішенню завдання прилучення молодших школярів до матеріальної, духовної, інтелектуальної, моральної культури.

Великого значення ми надавали методологічним принципам, які розглядаються С. Гончаренком, як „вихідні положення, що випливають із закономірностей виховання й визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики та організації” . У нашому дослідженні ці принципи визначають, яким повинен бути зміст позакласної виховної діяльності, які форми й методи роботи повинні використовуватися для виховання молодших школярів гідним громадянином.

Принцип природовідповідності полягає у врахуванні багатогранної й цілісної природи молодших школярів, його анатомічних, фізіологічних, вікових, психологічних, індивідуальних, національних, регіональних та статевих особливостей при формуванні особистості як громадянина.

Принцип гармонізації відносин забезпечує погодженість інтересів особистості, навчального закладу із вимогами суспільством.

Принцип вибору. У виховному процесі школи молодший школяр перебуває в умовах вибору, володіє правами у виборі цілі, змісту, форм і способів життєдіяльності для формування й удосконалення свого громадянського „Я”.

Принцип колективізму полягає у тому, що розвиток і формування особистості можна успішно здійснювати тільки в колективі і через колектив. Колектив потрібен кожному школяру для збагачення життєвого досвіду, формування культури спілкування, взаємодії і співробітництва, без яких життя людини неможливе.

Принцип поєднання індивідуальних і колективних форм виховного впливу передбачає комплексний вплив на особистість, на формування особистості як громадянина.

Принцип самодіяльності, ініціативності, самостійності, творчості та романтики означає забезпечення самостійності молодших школярів у розкритті своїх потенційних можливостей.

Принцип залучення до громадянської діяльності полягає в організації такої виховної діяльності, яка відповідає запитам як

самої особистості, так і суспільства. Будучи суб'єктом громадської, трудової, навчальної й інших форм діяльності, особистість усвідомлено й неусвідомлено формує свою громадянську позицію.

Вказані принципи складають певну систему. Кожний принцип як важлива складова системи, взаємопов'язаний з іншими, їх гармонійне поєднання є запорукою ефективного виховного процесу. Побудований таким чином виховний процес має ознаки проєктивності й орієнтує суб'єктів виховної діяльності на позитивний кінцевий результат.

Основними складовими у структурі громадянської вихованості нами визначено пізнавальний, ціннісно-мотиваційний та діяльнісно-поведінковий компоненти, які розглядаються в органічній єдності.

Пізнавальний компонент забезпечує інформованість та засвоєння знань про зміст, сутність громадянського виховання, розуміння способів прояву і реалізації громадянських ставлень у практичній діяльності щодо самих себе, інших людей, держави, природи.

Ціннісно-мотиваційний компонент визначає змістове ставлення до громадянського суспільства, до інших людей, до природи, до самих себе, сприяє актуалізації громадянських почуттів і якостей, активізує молодших школярів до громадянських вчинків і діяльності.

Діяльнісно-поведінковий компонент ґрунтується на реальному й усвідомленому прояві громадянських знань, громадянських ставлень у різних видах діяльності, самореалізації молодших школярів через їх вчинки і дії.

За результатами констатувального експерименту, з метою ефективного забезпечення процесу оптимізації громадянського виховання молодших школярів ми вирішили такі педагогічні умови:

- використання виховного потенціалу краєзнавства у процесі позакласної виховної роботи з молодшими школярами;
- забезпечення тісної взаємодії школи та сім'ї у формуванні громадянської вихованості молодших школярів.

Змістовою основою реалізації педагогічних умов оптимізації процесу громадянського виховання молодших

школярів стала розроблена нами орієнтовна програма громадянського виховання „Я – громадянин України”, зміст якої у контексті нашого дослідження спрямований на: поглиблення знань молодших школярів про Україну, її народ, права і обов'язки громадян у суспільстві; способи життєдіяльності і взаємодії у суспільстві; формування загальнолюдських якостей і почуттів, громадянських ставлень; набуття практичних навичок громадянської поведінки у суспільстві, шляхом залучення підлітків до суспільно корисної діяльності, спрямованої на поліпшення умов становлення їх як громадян держави.

Оскільки методи виховання за А. Макаренком є „інструментами дотику до особистості”, то при їх відборі ми враховували особливості психологічного розвитку досліджуваної вікової категорії дітей. При виборі методів виховання ми врахували різні підходи до їх класифікації (І. Іванов, В. Сластьонін, В. Смірнов та ін.) і адаптували їх відповідно до мети і завдань нашого дослідження – громадянського виховання молодших школярів:

– *методи формування громадянської свідомості*: переконання; навіювання; бесіди; приклад;

– *методи організації громадянської діяльності і формування досвіду громадянської поведінки*: педагогічна вимога; вимога колективу; громадська думка; привчання; вправи; доручення; організація практичного досвіду громадянської діяльності; переключення інтересів молодших школярів на громадянські вчинки;

– *методи стимулювання діяльності й поведінки*: змагання; похвала; покарання; створення ситуації успіху;

– *методи гри*: імітація чи моделювання реальних чи уявних ситуацій; метод організації сюжетно-рольової гри.

Здійснення громадянського виховання відповідно до розробленої структурно-функціональної моделі оптимізації громадянського виховання відбувалося при застосуванні різноманітних форм виховної діяльності, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, сприяють формуванню громадянської вихованості особистості.

Форми виховної діяльності, що використовувалися нами у процесі дослідно-експериментальній роботі, ми систематизували

відповідно до вищезазначених напрямів виховання, а також Основних орієнтирів виховання учнів 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України:

1) освітньо-пізнавальні (освітньо-пізнавальний напрям) – інтелектуальні конкурси, музейна діяльність, екскурсії, подорожі, історичні естафети, міні-дослідження тощо;

2) художньо-естетичні, розважальні (художньо-естетичний напрям) – конкурси, вікторини, конкурси плакатів, свята тощо;

3) суспільно-корисні (трудовий напрям) – трудові операції, трудовий марафон, створення музею, благоустрій міста, трудові й благодійні акції, адресна допомога тощо;

Оскільки вплив вихователя на вихованця у певній діяльності і в конкретних умовах призводить до зміни духовного світу вихованця, вихователя і самого процесу виховання, то ці зміни і виступають результатом виховання у вигляді вихованості особистості й колективу вихованців. У контексті нашого дослідження – громадянської вихованості.

Висновки. Отже, організаційно-педагогічне забезпечення процесу громадянського виховання є цілісною системою, оскільки кожен із виокремлених нами компонентів вирішує певне завдання, а їх сукупність сприяє досягненню поставленої мети – підвищення рівня сформованості громадянської вихованості молодших школярів.

Список використаної літератури:

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 242 с.
2. Асташова Н. А. Концептуальные основы педагогической аксиологии / Н. А. Асташова // Педагогика. – 2002. – № 8. – С. 8–13.
3. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований // Ю. К. Бабанский. – М. : [б.и.], 1982. – 192 с.
4. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько – М. : Педагогика, 1983. – 190 с.
5. Бех І. Д. Колектив як чинник створення унікальної ситуації виховання особистості / І. Д. Бех // Директор школи. – 2002. – № 6. – С. 8 – 12.

6. Бондаревская Е. В. Школьное образование в контексте культуры / Е. В. Бондаревская [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.pligin.ru> Название с экрана.
7. Изучение личности: сб. диагност. методик / НИИ теории и методов воспитания Рос. акад. образования; [авт.- сост. В. Игнатова и др.]. – М. : [б. и.], 2002. – 50 с.

УДК 37.035.6 [064].375

СОКОТУН С.А., магістрантка
педагогічного факультету, гр. ПІ-51
Науковий керівник: **Т.С.Ціпан**,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики
виховання Рівненського державного
гуманітарного університету

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

***Резюме:** У статті розглядається проблема соціалізації підростаючого покоління у контексті соціальної педагогіки, актуалізується увага на етапах соціалізації, факторах, що прискорюють цей процес.*

***Ключові слова:** соціалізація, фактори соціалізації, стадії соціалізації, соціальна вихованість.*

Постановка проблеми. Особистість людини формується та розвивається в результаті впливу багаточисленних чиників, об'єктивних і суб'єктивних, природних і суспільних, внутрішніх та зовнішніх, незалежних та залежних від волі та свідомості людей, які діють стихійно або згідно визначеної мети. При цьому сама людина не є пасивною, вона виступає як суб'єкт формування власної особистості, тобто становлення себе, як соціальної істоти, яке проходить у результаті взаємовпливу на неї оточуючого середовища та системи виховання. У середовищі людина соціалізується. З